

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií

PROTOKOL O HODNOCENÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(Posudek oponenta)

Práci předložil student: Pavel Padevět

Název práce: Úloha československých odborů v letech 1945-1948

Oponoval: prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.

1. OBSAH A CÍL PRÁCE:

Není snad dramatičtější etapy ve vývoji odborového hnutí v českých zemích, než jsou první roky po druhé světové válce 1945 až 1948. Tím, že autor po této materii sáhl, si vytýčil nejednoduchý úkol. Téma zastoupení dělnických zájmů v podobě odborů a velmi dobově podmíněného fenoménu závodních rad ve transformačním procesu, který je jedním z nejdynamičtějších a také nejkritičtějších období moderních českých dějin, je mnohověstné a současně komplexní. Navíc mu věnovala pozornost dost početná řada badatelů, a to jak oficiálních historiografů „starého“ režimu, tak i po roce 1989. Neušlo pozornosti ani zahraničních badatelů, jejichž příspěvek autor do vysoké míry mlčky přechází. Budí to dojem, že autor neče v žádném cizím jazyce. Ušel mu tak zajímavý článek např. K. Kovandy (Works Councils in Czechoslovakia 1945-1947, in: Soviet Studies 29 (1977), Nr. 2, S. 255-269) nebo autorské dvojice Balcar / Kučera (The Works Councils in Czechoslovakia 1945-1949. Remarks on the Fate of a Social Movement in the Process of Transformation. In: Berger, Stefan - Boldorf, Marcel (eds.): Social Movements and the Change of Economic Elites in Europe after 1945, Palgrave & Macmillan, Houndmills 2018, pp. 113-135). P. Heumos napsal několik podnětných studií přímo k období let 1945 až 1948 (např. Betriebsräte, Einheitsgewerkschaft und staatliche Unternehmensverwaltung. Anmerkungen zu einer Petition mährischer Arbeiter an die tschechoslowakische Regierung vom 8. Juni 1947, in: Jahrbücher für die Geschichte Osteuropas 29 (1981), S. 215-245). Zajímavý pohled - určitě ve srovnání se současnými českými pozitivisty typu F. Čapky - nabídli již na přelomu 70: a 80. let J. Bloomfield (The Passive Revolution. Politics and the Czechoslovak working class 1945-1948. London 1979) nebo M. Myant (Socialism and Democracy in Czechoslovakia 1945-1948. Cambridge 1981).

Autor si je vědom, že sledované období je ve vývoji odborového hnutí v lecčems jedinečné; odbory v něm skutečně prošly cestu od obhájce zájmů a práv zaměstnanců až po převodovou páku nastupující komunistické diktatury. Na tomto pozadí ovšem jeho výzkumné otázky působí poněkud nahodile a bezradně (viz s. 10). Ptá se na roli odborů „při obnově národního hospodářství“ (ale proč ne také na jejich roli v procesu ekonomické a politické transformace?), dále nakolik odbory naplnily „očekávání dělníků po únorovém převratu“ (jsme schopni tato očekávání vůbec spolehlivě rekonstruovat?) nebo nakolik si odboráři dokázali „udržet své poválečné zisky v podobě ostrah podniků a orgánů“ (je toto v kontextu tradiční role odborů vůbec „zisk“?). Metodologicky obzvlášť zapeklitá je jeho otázka, zda „poválečné změny v odborovém hnutí byly vůbec pro jejich fungování přínosné či nikoliv“, neboť vůbec neřeší otázku, z jakého úhlu pohledu tuto přínosnost hodnotit.

2. VĚCNÉ ZPRACOVÁNÍ:

Na bakalářskou práci si tedy autor stanovil velmi ambiciózní cíl a je otázkou, proč svůj výzkumný záběr explicitně nezúžil. V praxi to totiž nakonec udělal, jak nasvědčuje obsah práce, v němž najdeme kapitoly k odboji, milicím, očištění závodů, stávkám a konečně národnímu pojištění a mzdám. Pozornější a informovanější čtenář si na tomto místě asi uvědomí, že některé z těchto problémů spadají do doby mimo sledované období. Týká se to samozřejmě odboje, ale také národního pojištění, které spadá do období po komunistickém převratu v únoru 1948; v kapitole o stávkách se nejpodrobněji zabývá vlnou stávek v letech 1951 a 1953. Za to ale vůbec nezmiňuje velmi kontroverzně vedenou diskuzi o právu na stávku během roku 1947, která nakonec vyústila ve skutečnost, že toto základní a tradiční právo zaměstnanců nebylo v ústavě z roku 1948 vůbec zmíněno; stávka se tím stala ilegální.

Sečteno a podtrženo, z 36 stran textu statě (tedy bez úvodu a závěru) je období let 1945 až 1948 věnována zhruba jedna třetina. Téměř čtyři strany z toho jsou ovšem věnovány protestu proti vydání arizovaného majetku původnímu majiteli, ke kterému došlo v roce 1947 ve Varnsdorfu a přílehlém okrese, i když, přísně vzato, tato záležitost neměla s odbory mnoho společného, jakkoliv se odbory ve znárodňovací politice, správě konfiskátů a jejich vydávání samozřejmě angažovaly. V tom ale jejich význam rozhodně nespočíval. Podobně tomu je i s „milicemi“, jejichž vliv na mocenské postavení ROH, resp. ÚRO autor zjevně přeceňuje, přičemž navíc míchá dohromady Revoluční gardy a různé formy závodních milicí nebo stráží, které ovšem zdaleka nepodléhaly jen ÚRO, nýbrž i závodním radám nebo přímo vedení podniků - situace byla v tomto ohledu velmi nepřehledná a v jednotlivých podnicích specifická. Mocenský význam odborů se opíral o jejich velikost

(skutečně byly největší společenskou organizací), ale především o jejich vlivné postavení v politickém systému Národní fronty, díky kterému bylo ROH zastoupeno v řadě klíčových orgánů hospodářské politiky státu a správy veřejných věcí vůbec. Odborům jako vlivnému aktéru hospodářské a sociální politiky lidové demokracie (fakticky byl ÚRO v legislativním procesu postaveno na roveň ministerstvům) se autor vůbec nevěnuje; nezmiňuje např. zákon o jednotné odborové organizaci z května 1946, který toto vlivné postavení kodifikoval a v některých ohledech dále posiloval. S určitým kompromisem se odbory musely dočasně spokojit ve vztahu k závodním radám. I v této otázce se autor dopouští určitých nepřesností. Má pravdu, že závodní rady nebyly odborovým orgánem, jak o to ÚRO v létě 1945 usilovalo. Nicméně tvrdit, že byly odborům „podřízené“, také nevystihuje celou situaci, zejména pokud se týče období let 1945 a 1946, kdy odbory v řadě závodů představovaly spíše „juniorního“ partnera vlivných závodních rad. V tomto kontextu se objevuje další podivnost: autor totiž vůbec nezmiňuje dekret o závodních radách z října 1945, který sice nevyhověl přání odborů, aby se ze závodních rad staly podnikové organizace ROH (proti ostatně byla i KSČ, která se obávala, že moc ÚRO by příliš vzrostla), na současně ale umožnil odborům uplatňovat na závodní rady určitý vliv (nejen při volbách, jak správně autor uvádí, ale také např. při nakládání s finančními zdroji závodních rad, které byly díky jejich zákonnému podílu na zisku podniku ve výši 10 % nemalé), což se později negativně projevilo ve volbách do závodních rad na jaře 1947, které díky těmto ustanovením bylo možné poměrně jednoduše zmanipulovat v zájmu ÚRO a KSČ.

3. FORMÁLNÍ A JAZYKOVÉ ZPRACOVÁNÍ:

Formální zpracování práce je v pořádku, jazykové zpracování v zásadě, až na občasné překlepy, které naznačují, že autor již neměl čas na důkladnou jazykovou korekturu.

4. KONTROLA ORIGINALITY TEXTU

Řekl bych, že práce je původní. Kontrola systémem Turnitin ukázala vysokou shodu s prací předloženou 12.12.2021, což je zřejmě starší verze předložené práce. Jak to interpretovat, nevím.

5. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE

Celkový dojem z práce je velmi slabý. Autor si vybral příliš komplikované téma a nevyužil možnost jej zúžit na jeden či dva vybrané aspekty. Téma si navíc špatně rozvrhl a vlastnímu tématu nakonec věnoval menší část prostoru, který měl k dispozici. Důležité až klíčové momenty jím sledované problematiky (viz poznámky v bodě 2) z jeho líčení bez jakékoliv zmínky vypadly, což budí dojem, že buď jeho práce se zdroji nebyla dostatečně pečlivá nebo prostě není schopen rozlišit mezi podstatným a nepodstatným. Další, nepříliš radostnou možností je, že práci napsal ve velkém spěchu a nad obsahem se moc nezamýšlel. Pracovní otázky nejsou dobře formulovány a nevystihují hlavní problémy sledovaného tématu; navíc se jimi autor v textu řídí spíše příležitostně. V závěru se k nim explicitně nevrací, takže zůstávají bez jasné odpovědi.

6. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ:

Náměty na několik obhajob vyplývají z odst. 2 posudku, za nejpodstatnější bych považoval otázky, jaké bylo postavení odborů v politickém systému československé lidové demokracie a jak se v letech 1945 až 1948 proměňovalo, a dále jaké možnosti vlivu na hospodářskou a sociální politiku státu z tohoto postavení vyplývaly?

7. DOPORUČENÍ / NEDOPORUČENÍ K OBHAJOBĚ A NAVRHOVANÁ ZNÁMKA:

Myslím si, že práce této kvality by na IMS neměla být úspěšně obhájena, nechť se ji autor pokusí obhájit, nicméně já bych ji hodnotil známkou F. Jestliže by komise na základě posudku vedoucího práce a obhajoby došla k hodnocení E, chápal bych to v první řadě jako ocenění kuráže autora a jisté řemeslné zručnosti, kterou vypracováním textu prokázal.

20.1.2022

Podpis: